Барыы дойдулар пролетарийдара, холбоҥуҥ!

САРДАҤА

СССР өлөҥүөк оройуоннааҕы комитэтын уонна үлэһиттэр депутаттарын оройуоннааҕы советын органа
 орган Оленекского райкома КПСС и районного совета депутатов трудящихся

Тахсара 4-с сыла.
№ 64 (322)
Агырдьах ыйын 13 күнэ
1957 сыл.
Оптуорунньук
Сыаната 10 харчы

Үөрэнээччилэр биригээдэлэрэ тэрилиннэ

Быйыл «Победа» колхоз соҕотуонкаҕа анаан эргиэн тэрилтэлэригэр 500 кг. сугуону хомуйан туттарарга былаанналаммыта.

Бу соругу толоруурга начаалынай оскуола үөрэнээччилэрэ бэйэлэригэр эбэһээтэлистибэлэрин толоруу-ыларынан тар сүүрбэччэ киһилээх бригээдэ тэриллэн үлэлии сылдьаллар. Кинилэр ылыммыт эбэһээтэлистибэлэрин толоруурга кыһамныылаахтык үлэлии сылдьаллар.

А. Кондратьев.

Бастыҥ опыт киниигэр сырыттым

Мин бэйэм колхозпар өр сыллар усталарыгар общественнай таба ситиитигэр эҥкилэ суох үлэлээбитим түмүгэр, кэннэки сылларга куһаҕана суох түмүктэри ситиһэр буоллум. Ол курдук мин салайар табаны ситэр бригээдэм аастыт сыллаахха былааныын 118,6 бырыһыан толорон, маныаха хас сүүстүү нйэ табаттан 87,9 тутуту тыыннаахтыылан ТХБСВ усулуобуйатын тутуһар курдук дьолломмута. Биллэрин курдук аастыт сылларга айылҕа күчүмэҕэйдэрэ баалларын үрдүнэн, стада табаһыттара ыарахаттартан чаҕыйбакка туран үлэлээбиттэрин түмүгэр ити ситиһиллибитэ.

«Победа» колхоз колхозтаахтара быйыл миэхэҕэ ТХБСВ-ар экскурсаныгар сылдьар үрдүк чиэһи сүктэрэн, соторутааҕыта улуу Москва куоракка тийэммин уонтан тахса хонукка күүлэйдээн кэллим. Аастыт өттүгэр бэйэтин оройуонуттан ыраанчатах, сүүһүнэн таба тыаһыттан атыны истибэтэх киһиэхэ, мантан ураты үөрүү уонна дьол баар буолуон табыллыбат. Советскай Союз тэҥ бырааптаах барыы народтарын тыһыынчанан чулуу дьоннорун кытары бириҥэ сылдьан выставкаҕа биһиги киэҥ Нйэ дойдубут барҕа баайын, модун кыаҕын уонна үтүө холобурун астына көрбүппүнэн киэн туттуохпун сөп.

Биһиги барыта ахсыа буолан самолетунан айаннаабыныт. Урут таба сыарҕатыттан уратыга атыыга олорон айаннаа ылык киһиэхэ миэхэҕэ бу айаным элбэххэ кэрэхсэттэ.

Айаммытыгар аара үс хос мэҥэһик былыттары үрдүлэринэн «олоҥхо бухатыырын» курдук айаннаан ардыгар хараҥа былыт иһигэр киирэн самолетпут эбии дьигиһийэн ыллаҕына кытаанахтык тутуһан баатараа суутка устата көтөбүт.

От ыйын биэс күнүгэр Москва бириэмэтинэн үс чаас аанныта күнүс Внуковскай аэродромга тийэн түспүппүтүн арыстарым иһитиннэрэлэр.

—Киргиэлээй, билигин эн Олөҥүөккэр тоҕус чаас киэһэ буолбут, онон эмээхсиний утуйан эрдэҕэ...—диэн дьоннорум үөрүүлэриттэн элэктии хаалаллар.

Маннан биһиги автобуска олорон улуу куорат сааскы көмүөл муунуну кыдьымахтаһан аанар сүүһүнэн массыынналаах, тыһыынчанан киһилээх дойду тэбэр сүрэҕин киинигэр киирэн араас массыынаҕа олорон столица хоту үһүгар айанныыбыт.

Москва! Москва!... мантан ордук кэрэ, күндү аат спр мунуну хайа үһүгар баарый?! Биһиги барыбыт үөрүүбүтүгэр харахпытын сотто-сотто халлаанга харбаһан өрө үүнэн тахсыбыт бааraҕай улахан заводтары, дьиэлэри көрө сатыыбыт да—харах ыларынан кини үһүгэ, мунуга баара хата кэстүбэт...

Выставка туһунан урут мин кулгаахпынан эрэ истэр буоларым. Онон «киниэхэ сылдьыбыт эрэ киһи» диэн бүтэйдии баҕара саныырым. Оттон билигин бу выставка кылаабынай павильонун диэки дьоммуттан хаалымаары иннim диэки тохтообокко дьулуруйан иһэбин. Киниэхэ улам чугаһаатаҕым аайы сүрэҕим тэбэрэ эбии күүһүрэн, хараҕым сырдаан иһэргэ диэри ураты көрүгнэммит быһыылаҕым. Ол гынан баран бэйэм ити долгуйуубун уонна үөрүүбүн этэргэ ураты тыллары булбаппын.

Выставкаҕа киирэр кылаабынай павильон көстөөх сиртэн күлүмүрдүү турар кыыл көмүс сулуһа «баһаалыста аас» диэбиттии күн уотугар толбоннура турарын олох суоҕу курдук өйдүүбүн.

Выставканы биһиги уонтан тахса хонукка сылдьан сиһилии көрдүбүт. Тылбаасчыт кэпсээниттэн иһиттэххэ кини уонсай иэнэ 350 кв. километр сиргэ тайаан сытар эбит. Ол да иһин хас көрдөхпүт аайы эбии үчүгэйэ тахсан, киэргэйэн иһэргэ диэри буолан барар.

Манна 16 союзнай республикалар (сорохторо Ленин уордьаннаах) ол иһигэр Автономнай республикалар павильоннара араас сиэдэрэй, ойуулаах күнду таастарынан киэргэтиллэн оҥоһуллубуттар эбит. Киниэлэри бирдиилэрин мин хастыы да хонукка тоноллуннакка көрөн олорорум буоллар салҕыа суох үчүгэй көрүгнээхтэр.

Син атыттар курдук мингин Дальнай Восток павильона олус кэрэхсэттэ. Манна биһиги республикабыт саалата баарын көрдүбүт. Онно Саха сирин сиртэн хостопор баайын-дуолун, түүлээҕин уонна табатын көрдөрөр баай ис хоһоонноох экспонаттар хомуллубуттар.

Мин табаһыт буоларым быһыытынан Саха АССР оройуоннарыттан Анаабыр оройуона таба ситиитигэр бастыҥ көрдөрүүнү ситиспитин биһирии иһиттим уонна куоталаһыылаах ыаллыы оройуоммутун «хайаан даҕаны ситэн аһара түспүт киһи сөп буолсу» диэн санааны ылыммыт.

Анаабыр оройуонугар тугут дьыалабыай тахсыыта 87, улахан табаны тыыннаахтыы ситии 99 бырыһыаҥҥа тэҥнэһэр эбит.

Выставка сүүсчэкэҕэ чугаһыыр тыа хаһаайыстыбатын уонна промышленность сайдыытын көрдөрөр павильоннарыгар уонна уһаайбаларыгар сылдьан биһиги эйэлээх үлэмодун кыаҕын илэ харахпытынан көрөн бастыҥ опыт киниигэр элбэххэ үөрэнибит уонна биллибит диэккэ сөп.

Биһиги Москва куоракка сылдьыыбыт былаһын тухары культура мунутуур сайдыытын, дьон-поруот бары эйэлээх сыалга бириҥэ түмсэн таһаарыылаахтык үлэлээһиннин үтүө холобурун астына көрдүбүт.

Билигин мин выставкаҕа сылдьан кэлэн баран ыраах хаалбыт стадабар тахса охсорго тиэтэйэбин. Саҥа күүһүнэн, саҥа биллиннэн үлэбэр өссө ордук ситиһиилэрдээх буоларга истигинник кыһанан туруммын үлэлиргэ соруктанабын.

Григорий Васильев,
«Победа» колхоз табаны ситэр бригээдэтин бригэдьиирэ, ТХБСВ кыттыылааҕа-экскурсант.

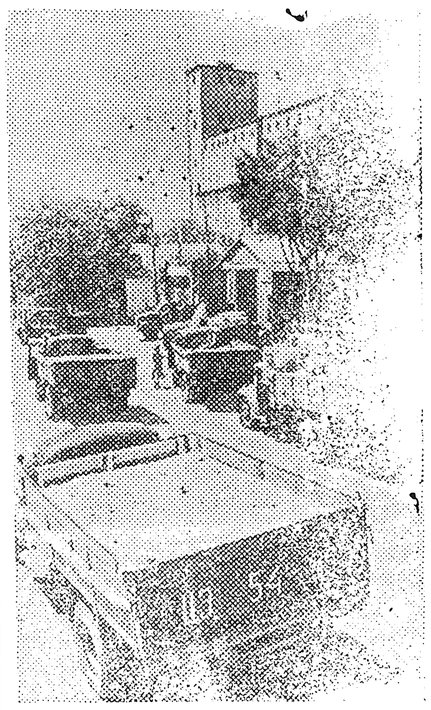

Краснодарскай кыраай. Кубань соҕотуобкалыыр пуунпарыгар бурдук саҥа үүнүүтэ киирэ турар. Темашевскай элеватор үлэһиттэрэ Темашевскай оройуон колхозтарыттан күнүн ахсын 800—1000 тонна бурдугу туталлар.

Е. Шулей в фотота.
ССТА фотохрониката.

Аҕыс уон түөрт саастаах отчут

«Эйэҥ» колхоз саамай кырдьаҕас колхозтааҕа С. Г. Дмитриев оҕонньор төбө даҕаны сааһа аҕыс уон түөртэ буоллар колхоз производствотыттан хаалсыбат, күүһэ кыайарынан үлэлии турар.

—Бу улуҥардаах үлэ-хамнас саҕана, хайаан таах олоруохпуй—диэн кини эпиэттиир.

Кырдьаҕас колхозтаах бэйэтин баҕатынан билигин от үлэтигэр сылдьар. Кини күнүгэ үс гектар сири охсорун оҥнуугар биэс гектар сирин иллиэн охсор. Бастыҥ уонна кыһамныылаах үлэһит кэннэки икки декада устата аҕыс гектар сирин соҕотоҕун оҕуста.

Таб. Дмитриев маны сэргэ от үлэтигэр туттуллар тэриллэри оҥоруурга уонна өрөмүөннээһиннигэ актыыбынай кыттыыны ылан балары толору хаачыйары ситистэ.

Бу күннэргэ колхозка от үлэтэ күргүөмүнэн ыытылла турар. Колхозтаахтар кырдьаҕас колхозтаах холобурунан өрө күүрдүллэн тураннар, общественнай сүөһүгэ дэлэгэй аһылыгы бэлэмниир туһугар кыһамныылаахтык үлэлии сылдьаллар.

В. Семенов.

Тирии хаачыстыбатын туһугар, бултуур тэриллэри булууга ныһаныыхха

Биһиги оройуоммут булчуттарын бултуур учаастактарыгар баар бүлт тириитин хатарар дьиэлэр аастыт сезонуга үлэлээбэтэхтэрэ. Ити дьиэлэр инникитин үлэлиллэрэ наада.

Бултуурга үөрүйэҕэ суох этэр булчуттар түүлээҕи хатарар дьиэ суох буолан тирии хаачыстыбатын буорту оҥороллор. Кырса тириитин ололор балааккаҕа хатарар табыгаһа суох буолар. Балаакка итийэн, тымныйан кырса түүтүн уоттутуҥар, буорту оҥорор.

Итинник тириилэри иккиһин хатардахха түүтэ саһарар, кылаана түһэр. Ол иһин сыаналаах күнду түүлээхтэри үчүгэйдик бэрийэн хатарыыга аналлаах дьиэлэр киэҥник туттуллан үлэлиллэрэ наада.

Колхозтар салайааччылара түүлээх хаачыстыбатын туһугар иннитээн тириилэри хатарыыга аналлаах дьоннору сыһыараллара туһалаах буолуо эбит.

Булчуттары наадалаах саҥа табаардарынан хаачыйар туһуттан, табаардары кэмигэр атыылыыр дьаһаллары ылыахха.

Булчуттар ортотунан отуттуу кампаанынан бултууллар—бу букатын кыра, 32—28 калибрдаах саалар саанан бултуурга олус наадалаахтар.

Кампааннары уонна бүлт сааларын дэлэйдик аҕалан атыылаһыҥҥа райпо дьаһалы ыларын биһиги булчуттар күүтэбит.

Г. Степанов.

★★

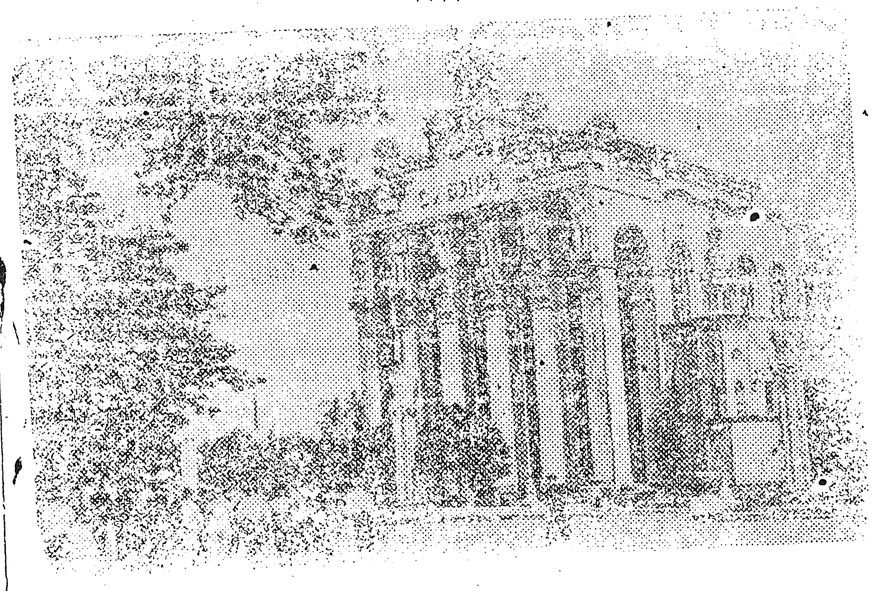

Москва. 1957 сыллааҕы Тыа хаһаайыстыбатын Бүтүн Союзтааҕы выставката.

СНИМОККА: «Сибирь павильона.

А. Сергеев фотота. ССТА фотохрониката.

★★

Ийэ табалар кытараахыннарын биричиинэтин туһунан боппуруоска

С. А. СТРЕЛКОВ,
Биологическай наука кандидата.

1955 сыл балаҕан ыйын 14 күнүттэн 20 күнүгэр диэри кэмнэ Булуҥнааҕы табаны ситэр станция опытнай хаһаайыстыбатын мэччирэҥин сиригэр халыҥ хаар түспүтэ. Хаар халыҥа сорох сирдэриттэн биир метртан ордукка тиийбитэ. Хаар түһүүтүттэн лабыкта муунура кырыарбыта, хаары туруору быһан көрүүгэ түөрт дьанталҕа чараас муус сабыы көстүбүтэ. Алтынныы бүтүүтүгэр күүстээх тымныылар хаары чиҥэппиттэрэ, сэтинньигэ сатыы кпһи хаамарыгар күүмэҕэй үөскээбитэ.

Хаар аннынааҕы табаҕа үрдүк витаминнаах аһылыктары: күөх оттору, сэбирдэхтээх сэпнэрээктэри булууга кытаанахтар көрсүллүбүттэрэ. Ол иһин стада табалара чараас хаардаах үрдүк сирдэргэ мэччитиллибиттэрэ. Итинник усулуобуйаттан тугуттар, көлүүр табалара ыран өлбүттэрэ. Барыта ити кыһын 410 таба өлбүтэ эбэтэр стада табатын 6,7 бырыһыанын ылбыта.

Хаар күүскэ түһүүтүттэн уойуу намтааһына, табалар дьүдэйэн өлүүлэрэ таһаарыллыбыт эрэ буолбатахтара, сити усулуобуйа ийэ табалар кытараахыннарыгар улахан мэһэйи оҥорбута. Ол туһунан маннык даннайдар туоһулууллар:

Стада №-рэ	Стадаларга баара	Сыллара				
		1953	1954	1955	1956	1956 сылга 1955 сыллааҕар (элбээһинэ)
1	Төрөөһүҥнэ тыһылар	530	504	486	379	
	кытарахтар	13	16	6	38	
	бырыһыана	2,8	3,1	1,2	10,8	9 төгүл
2	Төрөөһүҥнэ тыһылар	541	583	483	517	
	кытарахтар	17	23	7	60	
	бырыһыана	3,1	3,9	1,4	11,6	8 төгүл
3	Төрөөһүҥнэ тыһылар	580	638	502	548	
	кытарахтар	42	44	12	61	
	бырыһыана	7,1	6,8	2,4	11,2	4,7 төгүл
	Бастакы (эҥнии) төрөөһүҥнэ					
4	Төрөөһүҥнэ тыһылар			506	565	
	кытарахтар			12	38	
	бырыһыана			2,4	6,7	2,8 төгүл
5	Сачарыылар	497	560	498	350	
	кытарахтар	62	105	31	87	
	бырыһыана	12,4	18,4	6,2	24,8	4 төгүл

Таблица көрдөрүүтүнэн хаһаайыстыба 1, 2 №-дээх племенной стадаларыгар 1956 сылга төрүүр табалар кытараахыннарын ахсаана 8—9 төгүл үрдээбит. 3 №-дээх стадаҕа 1955 сылга кытараахын 3, 4 бырыһыаны ылбыта, оттон 1956 сылга инники икки стада көрдөрүүлэрин саҕа бырыһыаны көрдөрдө. 4 №-дээх стада 1955 сылга кытараахына 2, 4 бырыһыан буолбута, оттон ааспыт сылга—6, 7 бырыһыаҥҥа диэри үрдээтэ. Сачарыылар стадаларын кытараахына 1956 сылга 24,8 бырыһыаҥҥа тэҥнэһэр, эбэтэр 1955 сыллааҕытааҕар түөрт төгүлүнэн элбэх.

Саптарыы кэмигэр 4 №-дээх стада табаларын уойуулара үһүлүччү үчүгэй этэ, бу стадаҕа үгүс табалара 1952 сыллаахха төрөөбүт тыһылар, онон сайыҥҥы кэмнэ үчүгэй мэччирэҥнээх сирдэргэ аһатыллыбыттара.

1956 сылга бары стадалар сачарыыларынан толоруллубуттара, онон таблица көрдөрүүтүнэн, 1955 сылга кытараахын 6, 2 бырыһыаҥҥа тэҥнэһэр, эбэтэр 1954 сылга сачарыылар (билиҥҥи 4 №-дээх стада) көрдөрүүтүнээҕэр 3 төгүлүнэн аҕыйах.

Көрдөрүллүбүт даннайдар ыйалларынан кытараахын үрдээбит биричиинэтинэн кытаанах климатическай усулуобуйа, хаар эмискэ түһүүтэ, онон саптарыы хампаанньатын үгэнигэр тыһы уонна атыыр табалар үөскэтэр организмаларыгар мэһэйдэр таһаарыллыбыттара буолаллар.

1955 сылга сүүлгэ кыттыбыт 150 атыырдары чинчийэн көрүүгэ баара-суоҕа 5 атыыр табалар сымыыттара баспалыанньалаабыта көстүбүтэ.

1955 сылтан 1956 сылга атыырдар 70 бырыһыаннара хаалларыллыбыттара. Маны таһынан 1955 сылга 2 №-дээх стадаҕа саптарыыга Ворошилов аатынан колхоз атыырдара кыттыыны ылбыттара. Бу колхоһу кытта Булуҥ опытнай хаһаайыстыбата атыыр табалары атастаһыыны 1955 сылтан ыытар. Ол эрээри 2 №-дээх стадаҕа хаһаайыстыба атын стаадаларынаҕар кытараахын улахан.

Онон дьыала атыырдарга эрэ буолбатах. Хаһаайыстыба сылын ахсын тыһылартан абыраахтааһыны таһаарарын ыйыахха наада. Быйылгы сылга абыраахтааһын стада төрүүр табаларын ахсааныттан 12—13 бырыһыанын ылар.

Кытарах тыһылар өлөрүллүбүттэрин кэннэ, кинилэр органнарын чинчийиигэ биир сөбө суох үөскээһини булбуппут. Алтынныы 16—18 күннэригэр (табалары өлөрүүгэ) 35 табалар сиэмэни түһэриммиттэрэ быһаарыллыбыта, онтон уратылара буоһаабатах этиләр.

Бары ити даннайдар 1955 сыл балаҕан ыйыгар түспүт хаар 1956 сылга төрүүр табалар кытараахыннара үрдүүрүгэр сүрүн, кылаабынай биричиинэнэн буолбуттарын көрдөрөллөр. Саптарыы хампаанньатыгар күүмэҕэй метеорологическай усулуобуйа охсуута тыһы табалар организмнара, авитоминозтара мөлтүүрүгэр тириэрдибитэ.

(Тыа хаһаайыстыбатын Якутскайдааҕы научнай-чинчийэр институтун бастакы №-дээх Бюллетеныттан бэчээттэннэ).

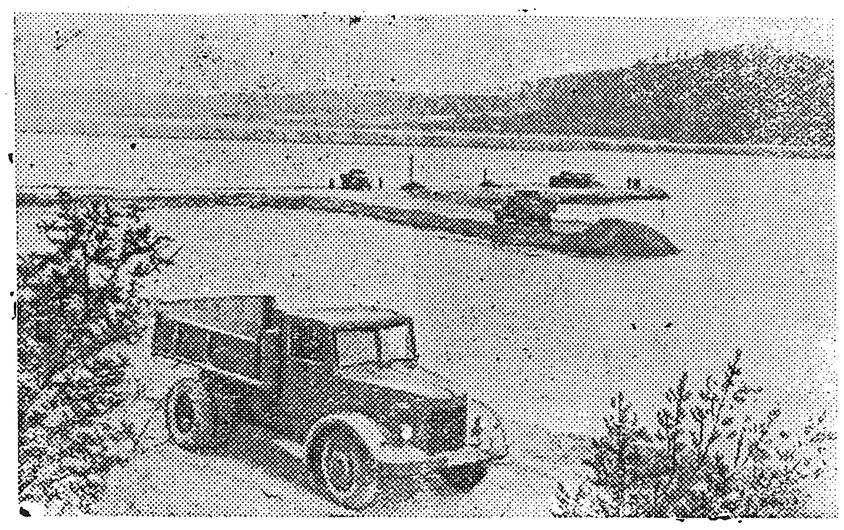

Братскай ГЭС тутуута. Гидроэлектростанцияны тутаачылар ГЭС дьиэтэ турар котлованын миэстэтин өрүстэн быыһаахынҥа үлэлиллэр. Билиҥин кинилэр алларааҥҥы перемычканы тутууну ыыталлар. Ити перемычка өрүс учаастагын сүрүн үөстэн букатыннаахтык араарыа. Алларааҥҥы перемычкаҕа хайыы-үйэ 10 тыһыынча кубометр таас кутулунна.

СНИМОККА: Алларааҥҥы перемычканы тутуу.

Э. Брюханенко фототта. ССТА фотохрониката.

Литературнай муннук

Аким Кондратьев

Агитатор кыыс иһэр

Алтыс баараҕай былаан
Ахтылҕаннаах сонунун,
Хаһыатыгар бүк тутан
Нуолур сирэм устун
Агитатор кыыс иһэр,
Нарын ырыа иһиллэр.
Тыргыл сыттаах отууга
Үөрүү-көтүү үөһүгэр,
Күөх оттоох хонууга
Үлэ күүрэр сиригэр
Агитатор кыыс иһэр,
Хатыҥ, тэтиҥ сиспиһэр.
Хоно сылдьан үлэлиир
Колхоз хөһуун дьонугар,
Кэрэ-дьикти сонуннары
Кэлэн кэпсии өхсоору
Агитатор кыыс иһэр,
Алаас иһэ списпиһэр.

От ыйа. Сухтана.

Долита Васильева

Бастыҥ үлэһиккэ

Эйэ иһин түүннэри
Сылайбакка үлэлиҥин,
Күнү кэрэ бэлэхтэри
Ийэ сиргэр биэрэҕин.
Кыһын аайы бултуугун
Кыргыттары, тиҥиэри.
Сайынын эн үлэлиҥин
Колхоз саҥа тутуутугар.
Үлэлиҥин бастыҥыгыс
Комсомолка бастыҥа.
Үлэҥ иһин эн куруук
Хайҕатаҕын бар дьоҥҥо.
Баҕарабыт эн туоскар
Кэлэр суолгар үтүөнү,
Эйэ, дьол туһугар
Айымныылаах үлэни.

Меркурий Иванов

Махтал

Өйдүүбүн мэлдьитии ол күнү
Аан бастаан үөрэнэ киирбиппин.
Киэҥ суолга ыҥырар оскуола
Улахан ааннарын аспыппын.
Өйдүүбүн учуутал мичээрин
Аан бастаан долгуйа көрөрбүн.
Өйдүүбүн кинигэ тылларын
Сааһылаан доргуччу аҕарбын.
Ол дьоллоох, үөрүүлээх күннэрбин
Хоһоммор аан бастаан туойабын.
Махталым төлөннөөх тылларын
Учуутал убайбар аныыбын!

Редактор М. Л. БАЙШЕВ

РЕДАКЦИЯ ААДЫРЫҺА: Саха АССР, Өлөнүөк оройуона. Редакцияҕа киирэр сурукка араспаанньаны, ааты, аҕа аатын толору суруллуохтаах.

Заказ № 322 Оленекская районная типография. Тираж 400.